

ԸՆՏԱՆԻՔ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ

ԲԱՐՈՑԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ԵՒ ԱՅԼ ՊԻՏԱՆԻ ԳԻՏԵԼԵԱՅ

Բ. ՏԱՐԻ

15 ՅՈՒՆԻՍԻՆ 1985

ԹԻՒ 7

ԿԱՐԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

Նախորդ յօդուածով մը դիտել կուտայինք թէ օրիորդաց դաստիարակութիւնը յոյժ յետա կը մնայ մանչ տղայոց դաստիարակութենէն . այս մասին արդէն քանիցս խօսուած է թէ «՛րչափ փնտաւար է այս գրութիւն . այս սնդամ նշանակենք թէ դաստիարակութիւնը «՛րչափ երկիրներ տալ պողական ինչ ընդունած են մեծ իրաւամբ երկու սեռին համար եւս :

Բրտաիոյ մէջ 1763 թուականին հրատարակեցաւ «դպրոցաց ընդհանուր կանոնագիրը» որ, կը կարծուի թէ, մեծին Փրէտէրիկի գրչէն ելած է . նոյն կանոնագիր դաստիարակութեան ստիպողականութիւնը կը պահանջէ :

Բոլոր Բրտաիոյ մէջ ուսմանց յայտադրի միօրինակութիւն չաիրեր, սակայն նոցա ոգին Փրէտէրիկի կանոնագրին համաձայն է :

Սաքս, Բրտաիոյէն առաջ, տրուած էր ստիպողական դաստիարակութիւն մը աւանդելու օրինակը :

Հանգրի մէջ ստիպողականութիւնը կը սկսի աղոց համար վեց տարին լրացնելէն յետոյ :

Վէյմարի, Պալիէրի դքսութեանց, Աւստրիոյ թագաւորութեան մէջ մանչերն և օրիորդներ պարտին 6 տարեկանէն մինչև 12 կամ 14 տարեկան հասակունն մէջ յաճախել ի վարժարան :

Նշանակենք դեռ ևս Վիւրթէն պէրիկ թագաւորութիւնը, Սաքս-Գոպուրկ Գոթայի դքսութիւնը, Հեսի Հեստարմիտտի դքսութիւնը, Նաւոյի դքսութիւնը, Պրունսլիքի դքսութիւնը, Տանիմարքայի մէջ չքաւորներուն համար ձրի է կրթութիւնը : Շուէտ 1634 թուականէն ի վեր, և Նորվեգիա 1814 թուականէն ի վեր ընդունած են դաստիարակութեան ըստ ստիպողականութիւնը :

Նախնական կրթութիւնը ստիպո-

զական է այսօր Զուլիջերիոյ մէջ, Զուրիկի մէջ, կըսէ Պ. Սէն-Մարք-ժիւրարտէն ինչպէս բոլոր Գերմանիոյ մէջ կրթութիւնը ստիպողական է: Ոչ ոք ազատ է անգիտանալ կարգաւ և գրեթէ: Կրթութիւնը իրաւունք մ'է: Տէրութիւնը պարտի կրթութիւն տալ բոլոր մարդոց: ամէն ոք պարտի զայն ընդունիլ:

Ամերիկայի միացեալ նահանգացի մէջ, շատ աւերութիւններ իբրեւ սկըզբունք կընդունին ստիպողական կրթութիւն: Մասաչուսէթներու և Գոնսօքսիքիտի մէկ հին պատժական օրինագիրքն կը գրէր թէ վեշտասանաւ մեայ անհատ մը եթէ տնտրուէր կամ ծեծէր իւր հայրը կամ մայրը, մահու պատիժ կընդունէր. այն ժամանակ այն պատիժէն կարճակուէր երբ յայտարարէր թէ իւր ծնողք անինամ թողած էին իւր դատարարականութիւնը բոլորովին:

Գոնէքդիգիւտի մէջ 1858 ի օրէնքը կը մերժէ ընտրութեան իրաւունքը այն բոլոր քաղաքացիներէն՝ որք չգիտեն կարգաւ:

Նոր-Համբըրք, Վերմոնտ, Մէն, Հոտտիոլանտ, վերջապէս Նոր Եորք կը մննին կարծես գասախարակութիւնը պաշտպանելու համար:

Նոր աշխարհ կը յիշէ միշտ Վաշինկթոնի այս վերջին խօսքը. «Կրթեցէք ժողովուրդը»: Երանի՜ թէ այդ խօսքը անհուն ծովեր պատռելով հընչէր մեր ականջին ևս, իբրեւ ճշմարտութիւն մը անմոռանալի:

Ծանօթ է արգէն իթուրքիա եղած ամենամեծ շորժումն ինպստաւ կրթական դատին, ուստի հարկ չեմք տեսներ յիշատակել զայն աստ:

Այսպէս ահա եւրոպական համաշխարհն, Ամերիկայի մեծ մասն ընդգրկած են կրթութեան գործը: Սակայն այս լուսաւորեալ երկիրներու մէջ ուսուցչուհիներ աւելի հոծ բաղմնութեամբ են, իբաց առեալ այն մայրերն՝ որք ուսուցչուհիներու չափ ուսեալ են: Սակայն այսօր՝ ո՛ր հայն պիտի համարձակի բաւական ուսեալ օրիորդի մը առաջարկել՝ որ վարժուհի լինի: Նորա առաջարկն որ կը բըզխի ազգասիրական ոգիէ մը, հեգնութիւն մ'է ազգային ճակատագրին դէմ՝ դժբախտաբար նորա անկեղծ ոգին չկրնար ուղիղ ըմբռնել թէ քանի՜ տխուր կացութեան մը կ'ենթարկէ զայն, վասն զի հոն՝ ուր պաշտօն պիտի թէ տանձնէ հսկելու, հոն չգտնել բաւական աշակերտուհիներ, վասն զի անոնք բաժնուած են տարածամ այն օրհնեալ յարկերէն, խոնարհելու համար կամ ծունր գալու նախապաշարմանց առջև. ո՛ր տարօրինակ կացութիւն:

Ազգականց դատարարական կարեւորութիւնը մենէ յոյժ անհամեմատ կերպով ըմբռնած են լուսաւորութեան ապարէզն թեւակոխող ազգեր, սակայն մենք մեր աչաց առջև կրկեսներնք թէ ազգային դպրականութեան սոյն մեծ կեդրոնին մէջ, Պոլսոյ մէջ հայ աղջկունք չեն այնքան դունդադունդ դիմեր ազգային վարժարաններ, այսպիսի ժամանակի մը մէջ երբ թուրքիոյ Օգոտտափառ կայսրն մասնաւոր հոգածութեան առարկայ կ'ընէ օրիորդաց դատարարականութիւնը, նոցա համար վարժարաններ արհեստական և կրթական կը բանայ, և հոն պատրու պարուող օրիորդաց յառաջդ խմութիւն:

նը զօրմանք, մանաւանդ հիացում
կազդէ օտարազգի այցելուոյ ոյց
ներշնչմանց արձագանգ եղաւ անդա-
կան մումնէն, զարմանալի կը թուի
մեզ զի հայ իգական սեռն չուզեր
մասնակցիլ այն մրցման՝ որով անդգա-
լապէս կը յարուցանէ վեհ. Կոյսրն
անխափր իւր բոլոր հպատակաց մէջ ի
մասին գառախարակութեան:

Ուրեմն ի զուր կը ծառայէ զպրո-
ցասէր Տիկնանց ընկերութիւնը իւր
վեհ նպատակին՝ որ է վարժուհիներ
պատրաստել, մինչ այդ պատրաստը-
ուած վարժուհիք չգիտի գանան ա-
շակերտուհիներ իրենց շուրջը. բայց
ոչ, ապագային վրայ հաւատք ունե-
նանք, գառախարակութեան ոգին պի-
տի ըմբռնուի, և այն՝ անշուշտ ի մօ-
տոյ:

ԲՕԼ ԺԱՆԷ

ԸՆՏԱՆԻՔ

ԴԱՍԳ.

ՏԱՆ ՏԻՐՈՒՀԻՆ - ԿԻՆԸ

Ընտանեաց գլխոյն՝ այսինքն ամուս-
նոյն վրայ խօսելէ յետոյ կանցնիմք
մասնաւոր քննութեան նիւթ ընել կը-
նոջ դերն ընտանեաց մէջ, իբր տան
տիրուհի և իբր մարդուն ընկեր:

Եթէ ոյցն ընտանեաց մէջ ունի
գերիշխանութիւն, եթէ ստանձնած է
ընդհանուր հսկողութիւն և մեծ վար-
չութիւն, սահմանափակ իշխանութիւն
մ'է անշուշտ, բայց մանրամասնու-
թեանց մէջ անվերջ և մեծ հետեւու-
թիւն սննեցող՝ ընտանեաց երջանկու-
թեան համար, ուր կինն ի գործ կը
գնէ անմիջական և գրեթէ բացարձակ

իշխանութիւն մը՝ այսինքն տան խնա-
մակալութիւնը:

Տան խնամակալութիւնը զանազան
կերպերով կրնայ նկատուիլ, այսինքն
իրր կոչաւ և ստորին դասով մի, ա-
նտրժան տան տիկնոջ խնամոց. զոր
պէտք է ազտանայն թողուլ. կամ ի-
բր նուաստացելէ չքաւորութիւն,
որում կինը պարտի եթտրկել պարա-
գայից բերմամբ, կամ իբր տխուր,
պաղ և ձոնձրացուցիչ պարտաւորու-
թիւն մը. կամ վերջապէս իբր պար-
տաւորութիւն մը, զոր կինը ի գործ
կը գնէ մեծ հաճոյքով, խնամօք և
յօժարութեամբ:

Այս զանազան կարծեաց առաջինն
յայտնի է թէ բոլորովին անհեղեղ է:
Առտնին վարչութիւն մը պէտք է.
ընտանեաց շահն զայդ կը պահանջէ:
Եթէ տան ներքին կողմն մանրամասն
աշխատութեանց և ծախուց մէջ ան-
կարգութիւն կը տիրէ, կարեւորութիւն
իսկ չունին առն աշխատութիւնքն,
որ կը ջանայ գրտէն պահպանել ըն-
տանեաց մեծ շահերն: Ու՞մ կը պատ-
կանի սակայն դադիլ այս ներքին
խնամոց: Մարդն արդէն բաւական
ծանր աշխատութիւն մ'ունի իւր վը-
րոյ՝ կենաց առօրեայ պարտքաներով
և ընդհանուր հսկողութեամբ ծանրա-
բարեւոնեալ, մասնաւոր սր տնական
աշխատութեանց մասին յարմարութիւն
ալ չունի: Ուրեմն առանին գործոց
վարչութիւնը մարդուն պաշտօնը չէ,
և եթէ կնոջ ալ պաշտօնը չէ. հապա-
ռւմ կը պատկանի. անշուշտ ոչ դե-
սահաս աղայոյ, ուրեմն կը մնայ ծա-
ռայից. բայց կարելի է՞ ծառայի մը ի-
մաստութեան, խնամոց և զգաստու-
թեան վստահիլ ընտանեաց երջանկու-

թիւնն : Միթէ ընտանեկան կեանքն այդ օրինակ տագնապի մը մասնեւոր համար այրն իւր կեանքը նուիրելով կնոջ , ծնունդը կուտան իւրեանց զաւակաց :

Ուրեմն տան խնամակալութիւնը կարեւոր հարկ մ'է կնոջ համար , բայց ոչ նուաստացուցիչ հարկ մը և պծուծ լուծ մը , զոր ոմանք կոտանձնեն անկարող լինելով անկէ ազատ մնալ : Բայց նոյն ինքը կրնն է որ կըստորնացնէ այդ լուծը , յակամայս կըրելով զայն : Նոյն իսկ ինքն է որ զիւր անձն կը նուաստացնէ . առ տընին աշխատութիւններն կատարելով լոկ իբր ազախին : և բոլորովին նիւթական խնամք փոխարինելով իւր ամուսնոյն հայթայթած սնունդն և ապահովութիւնն : Այսպէս առ անին զբաղմանց մէջ իւր կամօք միայն կըստորնանայ կինը : Չը մոռնանք նաև ըսել թէ անական աշխատութիւնն ոչ միայն պէտք մը . այլ մանաւանդ պարտաւորութիւն մ'է կնոջ համար . վասն զի ամէն ոք պարտի ամուսնական աշխարհին մէջ իւր աշխատութեան մասը կատարել . և երբ պէտքը պարտաւորութեան կը փոխուի . ամուսնութեան մասին ամէն անախորժ երևոյթ , և հպարտութեան մասին ամէն դժնդակ պարագայներ կը կորսուին : Յայնժամ ամուսնին զբաղմանց խնդիրն . որ երբեմն վայրենական օրէնք մը կը նշկատուէր . պատշաճական և արդարացի օրէնքի մը կը փոխարկուի . ուրուն կամաւ կը հնազանդի կինն :

Առանին աշխատութիւնն ուրեմն պարտաւորութիւն մ'է , զոր պէտք չէ պարզապէս 'ի գործ դնել , առանց հաճոյական , հրապուրիչ և զուարթ

հանգամանոց : Ընդհանրապէս առանց հաճոյքի պարտաւորութիւն մը չը կըրնար լաւ կատարուած լինիլ . մանաւանդ երբ մարդ չը ջանար իւր պարտաւորութենէն աւելին ընել . անտարակոյս իւր պարտաւորութիւնն իսկ լիովին չէ կարող 'ի գործ դնել . և միթէ՞ կարելի է առանց սիրոյ իւր պարտաւորութենէն աւելին ընել : Առանին խնամակալութիւնն ուրեմն կնոջ համար հաճելի պարտաւորութիւն մ'է առ որ պէտք է յարի լրջութեամբ և զուարթութեամբ . արդէն ինքն զարմանալի յարմարութիւն մ'ունի այդ աշխատութեանց համար : Իւր մ'տաքն որ մանրամասնութեանց տեղեակ է և մտաւորական միջին գաղափարաց քիչ ծանօթ , ներքին վարչութեան հազարաւոր խնամք մէջ յաջողապէս կընդարձակի : Պէտք չէ սակայն կարծել թէ ամուսնին խնամակալութիւնը բարձր , ազնիւ և փափուկ առաքինութեանց առիթ չէ կարող ընծայել : Խնայողութիւնը , օրինակի համար , սովորական և պարզ առաքինութիւն մ'է . սակայն եթէ կինը խնայողութեամբ իւր ամուսնոյն աշխատութեան և կենաց կը խնայէ . և իրմէ յետոյ իւր զուակաց համար պատառ մը հաց կը թողու . եթէ խնայողութեամբ իւր ընտանեաց պատիւը կը փրկէ , և առանց ջանալու աչքերն չլացնել այն բռնազբօրիկ փայլով , որ բնաւ չէ կարող չբաւորութիւնը ծածկել . յարգանք կ'ազգէ պարկեշտ և վայելուչ արժանապատուութեամբ և վեհանձն պարզութեամբ : Այս առաքինութիւնը զոր անշուք լինչ կը համարին , ո՛չ ապաքէն իրաւամբ արժանի է դիւցադնական առաքինութիւն մը

կոչուելու այնպիսի ժամանակի մը մէջ յարում այքան դժուար է գործել և այնպիսի ընկերութեան մը մէջ, որ զեղխութեան մըցումներէն և աչքի երևալու անյադ պէտքէն արդէն ըստաւած է:

Կարգապահութիւնը անհամ և հրապարէ զուրկ առաքինութիւն մ'է. և սակայն առանին գործոց մէջ դաստորութիւն ունենալը, մտածմանց և զգայմանց դաստորութիւն կը նշանակէ: Թէ և երջանկութեան ամբողջութիւնը չը ներկայացնէր. բայց երջանկութեան մի մասն կը կազմէ: Վարժ գիտողի մը համար, արտաքին կենաց մէջ երեցած կարգապահութիւնն առհասարակ աւելի կատարեալ և աւելի ընտիր դաստորութեան մը յայտարար նշանն է: Եւ լաւ կարգաւորեալ ընտանիք մը, զրեթէ միշտ համակամ և խաղաղասէր ընտանիք մը կը լինի:

Սակայն սոքա չեն միայն այն տեւական յատկութիւններ և բանաւոր առաքինութիւններ, զորս կինը պարտի առանին կենաց մէջ ի յայտ տնել: Պարտի նաև անդ ներմուծել իւր բնական յատկութիւններն՝ ճաշակ՝ շնորհք և վայելչութիւն: Վայելչութիւն և տան ինամակալութիւն երկու բառեր են. որք միմեանց թշնամի կը թուին. բայց այդ հակասութիւն միայն այնպիսեաց համար է. որք ամէն ինչ ի միմեանց անջատ կը նկատեն, տեսանելի առարկային ետեւն չեն կարող զանտեսանելի ին նշմարել. և նիւթական իրերու ընդմտաւորական իրս ունեցած գաղանի յարաբերութիւնները կանգիտեն:

(Շարունակելի)

Ս. Գ. Հ.

ՆՐԿՈՒ ԳՊՐՈՑԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒՀԵԱՑ ՄԷՁ

ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Վարդուհի եւ Գոնարիկ

(Շար. եւ վերջ)

Այժմ յոխորտանօք կը բողբոքեմ որ անոնք առաջնոյն չափ սիրով ու ներողամտութեամբ կը ճաշակեն պատրաստածներս, կըսեմ. այդչափ ներողամիտ չգտնուիք թերութեանցս, և իրենք կը ժպտին, որոց կպտտախաւեմ և ետիմ ժպտաներով. ահա՛ այժմ այս հարց պատասխանի ժպտաց մէջ է մեր երջանկութիւնը. առանին գործոց մէջ ունենալիք կատարեալ յառաջադիմութիւնս, որուն պիտի հասնիմ անշուշտ օր մը, և այն համայն հարստութեան ում կ'սպասէի:

Տեսա՞ր, սիրեցեալ ընկերուհի, քու առանին կոչած ուսումիք որքան դիւրին է սովորիլ, եթէ միայն կամք լինի, որեմն չարժեք ատոր համար թողուլ դպրոցը, և զրկուիլ այն ուսումներէն, զորս տակաւին չգիտենք:

Գոհրկ. Այո՛ կամք պէտք է, բայց կամքէ աւելի սէր, դուն որ կ'աւտես և սպաստորութիւն կ'անուանես անարգանօք առանին պարագմունք, կը վախճամ որ չպիտի կրնաս տիրանալ այդ կամաց ու այդ սիրոյն, եւ, այդ դժբախտութիւնը չունենալու համար, կը փափաքիմ այժմէն պտարտուել ինքզինքս մօրս վաստակասէր ձեռաց հովանոյն տակ:

Վրդհի. Կը խոստովանիմ թէ այդ սխալմունքն ունեցոյ, երբ մաքդ կը ծառայէ իւր տանը մէջ իւր տանք

համար, չէ՛ ուղիւսաւոր, այլ մանաւանդ է՛ իշխան. սակայն թէ ընտանեկան գործոց համար պէտք է երկար վարժութիւն, զայդ չեմ ընդունիր. զայդ գիրքերն ալ կ'ուսուցանեն և խորհելու կարող միտք մը, առանց առաջնորդի իսկ, կրնայ ուսնիլ եփել լուալ և ամենայն ինչ. մեր մայրերն ու մեր մարց մայրեր անոր համար այնքան կարեւորութիւն կ'ընծայեն առանին պարագմանց, զի ոչինչ կըրնան ընել և ոչինչ կրնային ընել առանց առաջնորդի: Քիչ շատ ուսեալ միտք մը, քիչ շատ խորհելու կարող միտք մը, մանաւանդ զի «Հարկ ի հնարս դրդէ զհանճար», ամեն բանի կարող է, այո՛, կամօք ու սիրով:

Գհրկ. Շատ մերձեցանք իրարու, դու գործնականը ապագային կը թողուս, ես՝ հայ ազգիւն մը համար, որպէս ըսի, արդէն ուսածս բաւական համարելով, կ'ուզեմ այժմէն սկիզբ գործնականին, զի եթէ օր մը չհանդիպիմ իսկ, քու անուանակցիդ պէս ներողամիտ սրտերու, գէթ շահիմ զանոնք արդէն ունեցած հմտութեամբս պատահականութեանց դէմ զինուիլ է այս, որուն յաղթութիւնն ապահով և միշտ գերազանց ուղղութիւնն է նախահոգ զգուշութիւնն ձեռքէ չթողուլ:

Այսպէս խօսակցեցան այդ երկու ընկերուհիք, և դրեթէ համաձայնած մեկնեցան իրարմէ, մին ի տուն, միւսն ի դասարան, մին՝ նախահոգ զգուշաւոր, միւսն՝ ամեն ինչ վաղուին թողլու հաստատ որոշմամբ:

Առաջնայն համար մաղթելիք երջանկութիւն մը չունիմ, զի ինք իւր իսկ կամօք նետեց զինքն երջանկու-

թեան ճամբուն մէջ. բայց երկրորդին համար կը փափաքեմ որ այդ «Վագն» զինքը չխորէ, և իւր անուանակցին չափ լինի օր մի երջանիկ:

ԱՐԳՈՄ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆՔ

Հայոց խաղաղ և երանուէտ յարկերուն՝ հիմէն իւր այցելութիւններն տուաւ այս տարի եւս, նոր կեանք, նոր ուրախութիւն բերելով նորապսակ ամուսնեւրու. հարստին պալատը, աղքատին խրճիթը ուր օր գեղաժաղիկ հարսն մի, կամ եռանդուն երիտասարդ մի կը հրաւիրուի՝ կենաց սեզոնին ձեռն ի ձեռն ներկայիլ, երանութիւն մը կը թեւարկէ այդ օրհնեալ յարկերուն մէջ աղքատութիւնը կը մոռնայ իւր տառապանքները, և հարստութիւնը իւր տաղալիութիւնները ի տես այն շնորհագեղ արարածներու որք հայ ազգին նորակազմ ընտանիքներ կը բերեն, ի տես այն բիւրապատիկ հրճուանաց որովք կը ժպտին հայր և մայր, քոյր և եղբայր, հարսն ու փեսայ: Թո՛ղ ո՛նք՝ զգուած ամէն դարչելի գործերէ յարատեւ թաղաւորէ բոլոր դեռահազմ ընտանեաց մէջ, որպէս բոլոր հայ ընտանեաց մէջ. ո՛նքը, զուարթ և խնդալից, գոհացնէ բոլոր սրտից զեղումները, բոլոր տունիւր դրախտներ յօբինէ, որպէս զի ամուսնական սուրբ խորհուրդով միացեալ ձեռներ ամրապինդ մնան ընդ միշտ, բերելով հայ ընկերութեան պատուական ուրունդներ, նշանաւոր յօգուտ հայ ազգի և մարդկութեան միանդամայն:

Այրը իւր վեհութեամբ, կինը իւր գգուանքներով ընկերական կենաց

մէջ աղմուկ մը կը յարուցանեն իրենց որդիներով՝ որոց պիտի ուսուցանեն ուսմանց սյրութեն, պիտի գրոշմեն նոցա որտեղուն մէջ իրենց յատկութիւնները։ Եթէ այդ ամուսնացեալք ընկերական շէնքին բարւոք տտաղձներն լինին, յայնժամ ազգային կողմութիւնը վաթմար չէ բնաւ, յայնժամ ամուսնութիւնը լաւ գեր մը կատարած կը լինի։

Արդ ամուսնութեան վեհ խորհուրդով մարց վրայ դրուած պարտուց մասին հարկ կը լինի ուշագրութիւն ընծայել նորոգ ամուսնացելոց։ Առաքինութիւններ տպաւորել պիտի լինին պարտին ամուսնաց։ Երբ ամուսնական միաւորութիւնը յարմարագոյն լինին թէ՛ առն և թէ՛ կնոջ, երբ դատողութիւնը վաւերէ նոյն միութիւնները, այն առեն սէրը երկարողացնէ զձեռք իրենց որդեւոց բարւոք կրթութեան։

*
* *

Ամուսնութեան խնդրոյն վրայ խօսելու պահանջնուս ցաւ է մեզ յայտնել թէ ամուրիութիւնը բաւական քաջալեր կը գտնէ հայ ժողովրդէն։ Ամուսնութեանց զգալի կերպով նշուաղման պատճառներն յոյժ բազմաթիւ են, զորս բացատրել փորձած եմք քանիցս սոյն էջերուն մէջ, նուցա զլիաւորներն են պճնասիրութիւն, ցուցամուլութեան ակտն, ամուսնական սուրբ խորհուրդը անարգ առեւտուրի մը կարգ անցնելը, կանանց բազմապահանջ խնդրանքները, և դեռ շատ բաներ։ Այս ամէն դժուարութեանց առջև մտախոհ հայ երիտասարդք կը նախընդրեն Մալթուզի վարդապետութեանց հետեւիլ, որ կը հը-

րաւիրէ անխոհեմ ամուսնութիւնները արգելել, և այս կերպով առաջին առնուլ մարդկային ազգի թշուառութեանց։ Արդա՞ր է այս խորհրդածութիւնն երիտասարդաց՝ որք ամբաստանութեան սուր սլաքներ արձակելով հանդերձ առ օրիորդս, իրենք ևս գերծ չեն երբէք այլ և այլ թերութիւններէ, ինչպէս շաղկապեմէ, նոյնպէս ցուցամուլութեանէ, և այլն։ Արդա՞ր է այս տրտունջն երիտասարդաց՝ որոց ձեռքն ամէն միջոցներ կը գտնուին իրենց կրքերը յազեցնելու ապօրէն միջոցներով . . . : Պատասխանը ողջամիտ անձինք կու տան անշուշտ։

Աւելորդ է ըսել որ սոյն ակնարկութիւնները բոլոր երիտասարդաց վրայ չեն ծանրանար առհասարակ։ Խիտ ձաղող դատաւճիւր մը պիտի հատանենք եթէ բոլոր հայ երիտասարդութիւնը տխուր ամբաստանութեանց ենթարկենք. սակայն պէտք է բառնալ ամէն սուարկութիւններ, և օրինաւոր միութեանց թիւը ընդարձակել։ Թէ Ասիաբնակ հայը և թէ գաղթականութեանց հայը՝ որք ամուրի կենաց մէջ կորոչն մի պահ մնալ յարատե, առաջինը տեսնելով կանխահա ամուսնութեանց չարիքներն անհուն, և երկրորդը յոյժ յետաճգեալ ամուսնութեանց աղէտները, պարտին նուքա ձեռն տալ ի գէպ ժամանակի իւրեանց սրտից անբաժան ընկերութիւնը, երբ իմաստութիւնը կը սահմանէ ժամանակն, երբ փոքր իշտաէ դիւրակեցութիւնը խոստանայ լաւագոյն ապագայ մը հայ ընտանեաց։

Ի վերջոյ կը մաղթեմք որ երանաւէտ ամուսնութիւններ կազմուին ցարդ եղած ամուսնութիւններէն աւելի ըստ-

ուար թուով, որպէս զի նորանոր հանգէսներ յաւելուն ընկերական կենաց մէջ, նորանոր ուրախութիւններ բերեն ընտանեկան յարկերու ներքնակողմերէն, և սէր սփռելով ամենուրեք՝ մտացութիւն պատճառեն ամեն վըշտաց՝ որք խոշնգոտն լինել կը ճգնին տնային երանութեանց, հայոց օրհեալ տուններուն:

— 000000 —

ԱՌՈՂՋԱԲԱՆԱԿԱՆ

ՄՆՆԴԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՄ

Ուտելիք եւ քմպելիքը պատրաստելու եւ
զանոնք քնտրելու արուեստը

— 000000 —

ԲԱԺԱՆՈՒՄՆ ՄՍՈՅ ՆԻ ՏԱՐԲԱԳԻՏԱԿԱՆ

ԲԱՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՆՈՅՍ

միսերն երեք տեսակի բաժնուած են.
սեաւ, կարմիր եւ ճերմակ

ՍԵԱՒ ՄԻՍԵՐ. — Ս.յո միսերը, մեծ քանակութեամբ բնաներարդ և արգանականութեամբ պարունակելուն պատճառաւ յոյժ կենդանագործեալ ⁽¹⁾ գուրով, գրգռիչ և շատ սննդարար են: Ա.յո միսերուն արտադրած մամայը կենսական կորովն ու մկնային ոյժերը կ'աւելցնէ: Սակայն, եթէ չափազանց գործածուի, արիւնն յոյժ կերպարանիչ ⁽²⁾, յոյժ գրգռիչ դառնալով, կրնայ պատճառ տալ բորբոքախառն հիւանդութեանց, արիւնահոսութեանց, մինչև իսկ կաթուածի (սեպսիս):

Սեաւ միս ունեցող կենդանեաց մէջ ամենէն աւելի ճանչցուածներն

են եղջերուն, այծեամբ, նապաստակը, կինճը (գառիճ) ծերացած արու խոզը են: Թռչնաց մէջ, կոցարը (գառա), ջրախոցարը, բաղը, ամեն օրականաց թռչունք և թռչնութեամբ:

Սեաւ միսերը կը յարմարին խոնարհելիքներու բնակչաց և նիւթական աշխատութեամբք զբաղեալ մարդոց, որք գիւրաւ կը մարտեն: Հորաւային երկիրներու բնակիչք, մաղձային խառնուածք և չոր նեարդ եր ունեցող մարդիկ պէտք է խիստ քիչ գործածեն այս միսերէն և ամառուան տաքերուն բնաւ չուտեն: Անցողաբար դիտել կուտանք թէ եկեղեցական օրէնքը ծանր սխալ մը գործած է թուի կամ կարմիր նեարդեր ունեցող ձուկերն և ջրային երէն պահքի կերակրոց կարգը դնելով. վասն զի այս միսերը, գառնուիկ, որթու և մինչև իսկ եղի միսերէն շատ աւելի գրգռիչ ըլլալով, բոլորովին ներհակ են առաջադրեալ նպատակին:

Անցողաբար կը զրուցենք թէ փասիանի համ առած կամ բորբոքուելու երես բռնած միսերն, ինչպէս փասիանի (գառիճ) կաքուր, կոցարը, այծեամբ ևն մեր կլիմայի բնաւ չեն յարմարիր: Թէպէտ բնեւային երկիրներու բնակիչք կիսանիւ ձկան միսերով կրնան սնանիլ առանց վնասու, մեր տեղերն այնպէս չէ: Փասիանահամ ⁽³⁾ միսերը, զոր կը յարգեն բերաննուն համը կորուսած գինեւաչափ ոմանք, մարտողական խողովակին ծանրը գրգռութիւններ և խիստ նեղիչ մարմային հիւանդութիւններ կրնան առթել:

ԿԱՐՄԻՐ ՄԻՍԵՐ. — Աստիք սև միսեր

¹ Գաղղ. «անիմալիզէ»

² Գաղղ. «բլաստիզ»

³ Գաղղ. «ֆէզանտէ»

բուն շափ բնանեարդ, բայց անոնցմէ քիչ արդանականիւթ կը պարունակեն:

Նախորդներէն նուազ զըզոխ ըլլալով, կատարելապէս կը սնուցանեն և ամեն եղանակին, ամեն խառնուածքի ալ կը յարմարին: Ըստ այլ և այլ ճաշակոյ՝ զանազան փեկուղներու կամ՝ ընդեղինաց հեռ խառնուելով, մարդկային մեքենային տածմանը և զարգացման ամենէն նպաստաւոր և առօրջարար սնունդը կը կազմեն: Կարմիր մնաց աեսակին կը վերաբերին եղը, ոչխարը, մատաղ այծեամբ, 15—18 ամսու խոզը, աղաւթին, կաքուրը, արօսը (բոգաւ), արտայտը են:

Նոյն կարգը գտնուած են նաեւ կալմալիս ձու կերն ինչպէս՝ թիւնսը (թաւաւ), լսքը (թուկեւ) (4), լսդ ին (սաւած) տառակոսը և ուրիշ շատեր:

Մօխն ամենէն սննդարարը անոր խորովածն է: Միտը խորովելու լուռագոյն կերպն է նախ և առաջ բոցովաւ կրակով մը վախցնել զայն, յետոյ կրակը քիչցնել և թողուլ որ բաց օդին եփի, որպէսզի անուշ համը ծաւալի ու չցնդի յօգս: Խորովեալ միտըն բարձրագոյն տառիճանաւ ունի գարմանիչ և զօրացոյցիչ յատկութիւնները:

Խաշած միտերը նուազ սննդարար են, վասն զի մեծաւ մասամբ կորուսած են իրենց սնուցիչ հիւթերն, մածուածը և արդանականիւթը զոր մօխ ջուրն իրեն քաշած առած է, թողլով անհամ բնանեարդն և բնապիտակը որք նուազ գարմանիչ են իրենք իրենցմէ:

Աղէկ արդանակ (մօխ ջուր) մը,

4 Տեսակ «ըրնկա» ձկան. գաղղ. «ալօզ»

լաւ բարակածնեալ այսինքն մօխ հիւթերն իր մէջ լուծած արդանակ մը պատրաստելու համար, նախ պէտք է շնորել սոկրին վաղած և պարարտ բազմախորշ հիւսուած (5) պարունակող կարմիր մօխ կտոր մը, զոր դնելու է հողէ անօթի մը մէջ և մօխն կշռոյն երեք պատիկը ջուր լեցնելով, ծանր ծանր խաշելու է մազմաղ կրակի վրայ հինգ վեց ժամ: Սօփորարար զանազան համեմանք կ'աւելցնեն արդանակին, ախորժելի գոյն, համ և հոտ տուլու համար:

Աղէկ արդանակը մէկ երկուստաներարդ գործարանական հիւթեր և և մէկ հինգերորդ զանազան աղեր պէտք է պարունակէ: Այս հիւթերն են մածուածը, բնապիտակը և շաքարահամ սկզբնատարր մը որ եռացմամբ կը ծաւալի:

ՃԵՐՄԱԿ ՄԻՍԵՐ. — Այս միտերն, որք ընդհանրապէս մատաղ կենդանիներէ կ'ելլեն, առատ մածուածային սկզբնատարր կը պարունակեն: Դիւրամորս են, բայց նուազ սննդարար:

Որթը, գառնը, ճագարը, վառելիք, լըրամորդին և բոլոր կենդանիք իրենց սաւջին մատուցութեան մէջ բրամը (եայլն պալըղը), ամենկայն (6) ծածանը (սաղան), դայլածուկը (թուրնա պալըղը), գետի արքայածուկը (չայ թէքերի) և բոլոր սպիտակամիս մատուց ձկանք:

Ճերմակ միտերը մազձային խառնուածոց, հիւանդքաղներուն և ծոյլ տառանքաներուն կը յարմարին. բայց

5 Գաղղ. «գիսիւ սէլիւլոս»

6 Տեսակ մը անուշ ջրի ձուկ. գաղղ. «դանչ»

պէտք չէ երբէք աւանց ուրիշ բանի միմիայն ասանցմով կերակրել:

ՄԱՆՏ ՏԱՐԱԳԻՏԱԿԱՆ ԲՅԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ
Ճարպը հանուած եղի մին հարիւր մասունքն բաղադրեալ են 77 մասը՝ ջուր, 16 մասը՝ ընանեալի, 2 մասը՝ ճարպանման գոյացութիւն մը և 3 մասը՝ զանաւան աղեր և լոծանիկ նիւթեր, ինչպէս կաշաքարի և պատառի բլրաւորք, անուշադրակի քլլորաջրատ, կաշաքարի և կրոյ փափափաք, պոտառի ծծմբատ, երկաթի թթուածնատ, բնափո, չճակն թըթու ևն: (7)

Շարանակելի

Տըպէյի առաջադատութիւն
մարդկային գեղեցկութեան:
Թարգ. Յ. Բ. Ա.

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

Ժ.Գ.

34 Գեղեցիւմ 84

Տո՛ւն, տո՛ւն, քաջքի՛կ տուն,
Դու սուրբ խաղաղ բշխ:
Տընէն դուրս, ո՛չ, հանգիստ չի կայ:
Ո՛վ աքնասէր՝ անդորր է նա:

Սիրելիդ իմ Մարրիկ

Գեղեցիկ հատուածի մ'ընթերցու մը գեռ նոր աւարտած էի, և կայի մնայի ա՛յնքան զգածեալ՝ զի վախճալով ցրել յիս ազգած քաղցր տպաւորութիւնը չհամարձակէի՝ անմիջապէս յետոյ՝ կարդալ ու է գրուած. ոչ և կը փախաւէի՝ աւանց ընդմիջման՝ երկարասե թարթալել ույն անխառն հիշատթեան մէջ որով պատա-

7 Գաղղ. « քլօսիւռ տը սուտ, տը բօգտո, քլօսիւռադ տ'ամօնիաք, ֆօսֆօդ տը սուտ, տը շօ, սիւլֆօդ տը բօգտո, օքսիտ տը ֆէն գւէաղին, տիտ լոպղիզո:

գեալ էր հոգիս իւր տաքողջ էութեամբ: Եւ իւրեղի ու տպագային համար կը շինէի ես ինձ սակեղինիկ երազներ. ընտանեկան կեանքն, մանկիկ և օրօրուն նայն վայրկենին կողմէին սրտիս մի հրապար սր աւելի բուռն էր քան երբէք: Այսպիսի վայրկենի մէջ ահա՛ յանճարեցու ինձ նաւակը չպիտի բանայի զայն, եթէ հասցէն չճանաչէի գիրք բարեխորժոր էր նամակդ վայրկենին և զուգակող տպաւորութեան՝ զոր կրած էի ես ընթերցումէս՝ մին միւսոյն շարունակութիւն էր գողցեալ. ուստի բերկրանքս եղաւ այն աստիճան սուտիկ, մինչ թե լաղրել զիս գոյն իւր երախտահատայց լինել այն բարեաց զոր կուտայի ինձ վայելել մի լրացուցիչ նկարագրով:

Ի փոխարէն կը թարգմանեմ ալ զիս հրապարակ ընտանեկան պատկերն և՛ յարակից՝ ահա կը զրկեմ տաքիզ, յուսալով փոխադարձ հաճոյք պատճառել քեզ այնու և լրացնել քս նկարագրութիւն:

«Դեկանմբերի վերջին կիւրակէն է կծու է ցուրտն ու սառնաստայց. թաղին եկեղեցիէն դուրս կ'ենէ խուռն բողմութիւն մի բարեպաշտ մարդկան որոց մէջ կ'ենէր ալ կը տեսնուին:

«Ա.ք.՝ մեծ մատմբ կերթան կը լեցուին սրճարաններն ու զրօտարանները յորս պիտի մնան ժամերով ու նոցա գարշահոտ ապականեալ օդը պիտի ծծեն:

«Հնգամեկի մանկան ձեռքէն բռնեմ՝ լրջող էմ հայր մի կ'անցնի սակոյն բողմութեան մէջէն. նա չմաներ հոն ուր ամենեքին եր գիմեն, չհետի իր նա-

խառնակ, այլ ուղղակի կերպից տուն
զոր խոր սուրբ բայնը կը կոչէ յաճախ
«Հոն է հարսն ու մանկի՛ր, հոն է
խոր կենաց կէտն ու խոր օրսին էէսը»
վեց ուսուր աշխատութենէ յետոյ այս
միտի օրն է հանգստեան, ամբողջ
եօթնեկին մէջ այս միտի օրն է զոր
պիտ' անցնէ ընտանեացը քով, և
ի՛նչպէս վասնէ վայն անէն քուրս, ըն-
տանեկան քաղցրութեան հաւատար
քաղցրութիւն և տառնին կենաց պէս
անդորր կեանք կարծիք է միթէ քանեւ
այլուր :

«Շքեղակառայց չէ տունն ուր նա
կը մտնէ, այլ պարզ ու խոնարհ,
տանախրահին սակայն՝ որ բարեգործ
ողին է ընտանեաց՝ վայելչս պէս կազ-
մաւորած է զայն, և ներքնակողմն վե-
րածած է գողցես գրախախ մարդոյ
սիրտն յօժարակամ՝ կը ձգի տաւ այն,
ինչպէս թիթեռն ի ծողիկն և սփռակն
ի վարդենին կը թռին անդադար :

«Ահա սենեակն որ տան խօսարանն
է, անուրք ամենեւին հոն կը ժող-
վին երեկոյներն և կի բակէ օրեր :
Հոս օրօրան, հոն սեղան, այտանդ
պատկեր, այն տեղ ժամհար, այլի՛ այլ
արդ. ու զարդ. ու իրեղևնաց հեռ պատ-
շաճաբար խառնուելով՝ կարապօպլին
մայրիկին կիրթ ճաշակը, հայրիկին ի-
մաստախոհ միտքն, և երկոյսնց
հեռառեոս սգին :

«Օրօրանին վերեւ պատէն վար
կիթառ մ'է կախուած, կը նշմարե՞ս
դայն :

«Հայրիկն հոն է արդէն, և վառա-
րանին քով նստած՝ մանկան հետ պատ-
կերազարդ հանդէս մի կը կտրդայ մայ-
րիկն այլ անդին մանկիկն ի քուն կը
դնէ՝ յուսաշող ճակատն ու խօսուն

սեւորակ աչու կնիքն համբուրելով սրբ-
տաղին և սիրազեղ գարգաւ բալով նորա
վերայ :

«Տե՛ս, օրօրանն չէ նախածեւ այն
օրացներուն որոց մէջ իբր ի գերեզմանի
է՛ր երբեմն կը թագէին մարք իւրեանց
մանկիկներն՝ ամբողջնդ պատատելով
զայնս խանձարբօք, մինչեւ յառաջ
բերել տխրածութիւն և կամ պատճառ
լինել նոցա մահաւան :

Այլ թոյլ ու արձակ՝ ոջ և ձախ
կարող է մանկիկն շարժիլ իւր բոյնին
մէջ և ննջիլ հանգստութեամբ, անոր
մէջ գերծ է նա տանջանքներէն որոց
կ'ենթարկեն գեռ շատ մայրեր իւրեանց
երախայիւրը, անոր մէջ դիւրաւ կ'աճի
նա, ու քնով կը կազդարի անվնաս, ո՛չ
ծածկոց ունի օրօրանն և ոչ վարագոյր,
ազտառ լիւթն ու օգ կը ծծէ մանկիկն՝
անարգել, բայց վարձեալ կուլայ երբ
նշմարէ թէ մայրիկն կը հեռանայ քո-
վէն :

«Քնացներու համար՝ չ'օրեր վայն
մայրն, չ'շարժեր զի գիտէ՝ թէ խելա-
պոյտ կը լինի մանկիկն օրօրանին
տատանմամբ որ նման է երեքակոծ նա-
ւա մի տատանման, և ում հաժկու
չախահատ մարդիկ իսկ չ'կարողանալով
դիմանալ՝ կը լինին հիւանդ :

«Վար կ'առնու կիթառն կախուած
տեղէն և քաղցրիկ եղանակ մի կ'ածէ
անոր վերայ, մեղս՝ ու ազու իւր ձայնն
ալ գուրգուրելով լարերուն ներգաշեակ
թրթռացման մանկիկն յափշտակեալ
անուշիկ այննուագէն՝ մայրիկին ու ձայ-
նաւոր գործւոյն կը յտէ տէրն բաց
բաց՝ զորս յետոյ կը փակէ գարձեալ
տակաւ տա տակաւ՝ երաժշտութենէ
դիւթեալ ու օրօրեալ, ու քնայն մէջ
կարծես գեռ ունին կը դնէ այդ հեշ-

տարւոր ձայնին և վերջապէս կը ներհե
խորին քնով՝ յայնժամ հանդուհաւորապ
զուարթնայ՝ տիպար եր դառնայ անկե-
ղտ թեան :

«Մայրիկն այնուհետեւ օտք կ'երնէ
յաշիկ, և զգոյշ քայլերով կուգայ
մանակցիլ ընթերցանութեան մանու-
կըն՝ որ չհամար շատ լաւ, հայրիկին
ծնդաց վերայ ելած՝ պատկերները կը
գիտէ, եւ մինչդեռ ընթերցանութիւնը
կը շարունակուի՝ մերթ ընդ մերթ
փոխադարձ յայգեր ու գիտադասութիւններ
կարողացայտուն երկուստեք, կարծես
խրեանց ընտանեկան կենաց պատկերը
կը կարգան անոր մէջ և խրեանց զգաց-
մանց սրճագանդը կը լսեն այն ասղե-
րուն մէջ :

Հոն ալ պատկեր մի կայ որ կը
ներկայացունէ ընտանեկան միութիւն
թուղթերը կը դառնան հետզհետէ ու
ժամանակն կ'անցնի անզգալապէս :

Եւ արդէն այսպիսի ժամուկ մէջ ո՞վ
կը ձանձրանայ, ո՞վ չմանար պահ մը
ինքզինքն, և ո՞վ չանհար ժամերով
թարթախել՝ յափշտակուած՝ գաղափա-
րաց լայնարձակ աշխարհին մէջ :

«Եւ ահա մանուկն որ խաթութեան
աղաղակներով ուստատել կ'սկսի,
թուշուն, թուշուն կը դռնէ նա մանկա-
յին յամառութեամբ, ծնողքն յետիւտ
կը դառնան ու պատուհանն ի վեր կը
նայի աղեկն անհամբեր սգւով, սրբա-
րե ճնճղուկ մ'է որ՝ ցրտահար՝ եկեր
թրթուարով կը զարնուի պատուհանին
ապալիեաց և տաք պատուարան, տաք
բոյն կը խնդրէ :

Կը բանտն պատուհանն կարեկցե-
լով թուշիկին՝ որ աներկիւղ կուգայ
ներս, և կերթայ կը թառի ժամհա-
րին վերայ ուր անհանգիստ լինելով

ճոճանակին միօրինակ Բէ+Բէ+ Էն, կը-
թա'ի արագ օրօրացին սեան վրայ :

«Մայրիկ և հայրիկ՝ ի տես հակա-
պատկերին զոր խրեանց տուիւ կը
պարզեն ցրտահար անբոյն թուշիկն և
պատապարեալ երջանիկ մանկիկն,
խորապէս կզգան յայնժամ թէ ո՞ր
ստախճան դառն է բռնագրիկ թուշիկն
կեանքը ու զգածեալ ձայնիւ կը գո-
չեն միտքերուն Տէր, բայն չնարհ միշտ
թուշիկին, օրօրան՝ մանկիկին, և տուն՝
մարդուն » :

Տայր երկինք որ հայոց մէջ եւս
կողմուէին ու բաղժանային այս նկա-
րադրին տէր ընտանիքներ :

Քոյդ Վ.

ԼԱՅՈՑ ԿՈՒՆԱՆԵ (*)

Ծուռը դըրի յայն օրհնեալ հող՝
Ուր մեր եղբարք ինկան հեծմամբ,
Զոր թըրջէ միշտ լաւեացրս ցօղ,
Ճակախ վրայէն անցաւ մի ամպ,
Ըսի. Էր ես անարձագանգ
Կորնչիմ՝ յաւէս տըւէ՛ք ինձ կեանք,
Հայոց կուսանք :

Տըխար եմ միշտ, ալիսուր սըրախ
Չփակեմ աչիս անուշ իքուն,
Լամ և հեծեմ գիշեր և տիւ,
Երբ լանջս է խոց, վըշտերս՝ անհուն,
Սրտէս սլանայ երբ հաւաչանք,
Ի ձեզ յայնժամ ըզգամ հըրճւանք
Հայոց կուսանք :

Թո՛ղ հայրենի ճակատագիր
Դառն հեղնութեամբ մի զիս ծաղրէ

* Սոյն քերթումը արատաւորապէս ի սա-
նուհոյ ձեւ. վարժարանի, Օր. Զ. Դամասն-
ճեան, այս տարի Վարդանանց աթոնի տա-
թիւ ի Ս. Կարապետ եկեղ. Նոր թաղի յիւսկ :

Ամենուրեք սրբութե միտիր,
Ընէ գիտ հէքս վարդի երէ.
Ենձ՝ Վստփարի աղիք պատանք
Կռնում, եթէ չը գոչեմ ցանգ,
Հայոց կուսանք:

Բաղժախըռով կեանքս է մի սղաք,
Սէր և հաւատք ցանկան զի այն
Թըսչի՝ արագ չիւր նպատակ,
Հան՝ ուր ննջան Զապել Շուշան
Սրգարութիւն հոն մենք ուսանք
Հայոց կուսանք:

Մի՛ վրդ սվեր սիրող ի վրէժ.
Ռսկրտուցն վերայ նախնեաց
Սէր դըրսած է անջինջ յուէրժ,
Սէր պատարտութե մեզ փառք անանց,
Ռւրեմն ինչո՞ւ լանք ու սղանք
Երբ մենք ախտենք լինել պարծանք
Հայոց կուսանք:

Ըրիտ խա ջերմ՝ արցունքիս պէս՝
Որ կը սառն ծնօտիս վերայ,
Ըսի՝ Հրսիայ մի բլլամ ես
Որ սրայ գէմ կուրծք կը բանայ.
Քայց մեզ տանգն բերէ փրկիւնք,
Մո՛ւ ջանք, չիք մեզ անտի վըտանգ
Հայոց կուսանք:

Ռւրեմն տանումք վահանի տեղ
Ըզգատութեան քողըն պայծառ,
Եբրեւ տաղեր նըշալադեղ
Էսյո հայ սրբախն ցօղենք խաղաւ
Եւ այն տանն լինի մեր ջանք
Մե՛զ, մեր եղբարց՝ քաղցր բոփոփանք,
Հայոց կուսանք:

ԳԵՂԱՆՈՅՇ

Զ.

(Շար. Ե. քիւ. 6)

Ը.

Քայց բաւական ընդհատեցինք

պատմութիւնը. Գեղանոյշի անմեղ
սէրը զմեզ անգէպ խորհրդածու-
թեանց առաջնորդ եց. բսինք թէ Գե-
ղանոյշ ազատեց մանկիկը, առի փրանկ
ընտանեաց խորին երախտագիտու-
թեան արժանի գործ մ'էր, և նոքա
իրենց այս պարտաւորութիւնը անտե-
սող չէին երբէք, ինչպէս որ յաճախ
օգնութեան ձեռն կը կարկառէին Թե-
րեզի և Գեղանոյշի քահանայն հայր
Պետրոս, երբ առաջին անգամ տե-
սաւ զԳեղանոյշ, այն ախար գէպքէն
յետոյ, անմիջապէս զանի ողջագու-
րեց, և իբրեւ յաղթականի մը անոր
ճակատը համբուրեց:

Այս բաւական չէր, հասեց տուտ
անոր փայտեայ խաչ մը, որ ապա Գե-
ղանոյշի վիճակը պիտի փոխէր:

Թ.

Հայր Պետրոսի ընտանիքը 70 ի
փարիզեան անցքերուն վրայ ուղեց
երթալ ի Գաղիա, վասն զի զօրանոր
հարկ մը կ'ստիպէր անոնց մեկնումը.
Իսկ հայր Պետրոս պիտի մնայր ի Պա-
լիս, վասն զի մեծ կղզւոյն (Էւէ Էէթ)
մէջ բնակող հարուստ ընտանիք մը
առ իւր կը հրաւիրէր զանի, հետեա-
լար՝ Գաղիայի կիներ իւր երկու սրգ-
ուիք պիտի ողեւորէր, հետեալոր
օրկին Թերեզ և Գեղանոյշ կը զրկուէին
իրենց անձկալիններէն ունի տնտկնկալ
ուղեորութեամբ. անհնարին էր երկու
ընտանեաց մարմէքը, որ իրարմէ սրբ
կը կացուցանէր զիրենք առաջ տխուր
բաժանումը զիրենք յուղած էր բոլս-
րովին, Գեղանոյշ աւելի ամբիժ ողբե-
րու մասնուած էր, վասն զի քահա-
նային և կնոջ քով այնքան ժամանակ
վարժած էր և օգուտ քաղած էր նո-
յա խօսքերէն, մանաւանդ քահանա-

յին՝ որ պատմական այնչափ տեղեկութիւններով և փորձառութեամբ օժտւալ էր : Իրենց բաժանման առաջին գիշերը Գաղիացի քահանայն և ընտանիքն մնաւ բարեաւի աօն մը համախմբեցին, սակայն այդ աօն յոյժ տարբեր էր և անտփօր քան այն ընտանեկան հանդէսներն յորս կը հրաւիրէին երբեմն զիրենք ուրախութիւններ, հան այն պահուն փոխան դուարթ խօսակցութեանց սղը և հեկեկանք լռեցի կը լինէին, բռնազրօտ արամութիւն մը՝ որ ամենուն վրայ կը նշմարուէր : Գաղիացիք արդարեւ յոյժ ընկերական և սիրալիր բնաւորութիւն մը ունին, աւելի կենաց յոյժերուն ենթակայ են, հայը և գաղիացին աւելի կը հաշտուն իրարու հետ իրենց բնութեամբ, իրենց զգացմամբ և իրենց սիրով : (Շարունակելի) ԶԱՐՄԱՅՐ

ՄԵԹՈՏ

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԶՆՆԱԳԻՏՈՒԹԻԱՆ

ԴԱՍ Ը.

ՏԱԽՏԱԿ Դ.

օրինակ 17 րդ.

Ա. և Բ. գծերուն միացեալ կէտին դառնալով, միգրը կ'առնենք ձեռքերնիս և 6 հարմէդը գտնալով՝ կը դնենք նոյն կէտին վրայ : այսինչն 6 հարմէդ դուրս կը ձգենք Բ. գծէն և աջ ձեռաց ցուցամասնիս վրան կը դընենք : Յետոյ ձախ ձեռքովնիս մեզրը շոյելով Ա. գծին երկայնութեան վրայ կիջնենք : (մէդրական շերան՝ սոյն գրածէն մէկ մասնաշափ հեռուանց զուգահեռական դնելով) : յետոյ չափուց ցուցակէն առաջին չափը կ'առնենք, (ղոր կանխաւ թող զթի մը վրայ պատ-

րաստած ու գէմերնիս դրած էինք) : Այս Ա. և Բ. անուանածնիս, ծածրակէն անուիթ առնուած էր, և որոյ երկայնութիւնը Ա. գծին վրայ ուր որ հասնի, ճիշտ անդ ուղղահայեաց կէտ մը կը նշանակենք : որ է փոքր բարոյց այն ուղղութեամբ, որ այս բ կէտն ու Ա. գիծը խաչածե գիրք մը կազմեն :

(Տես օրինակ, որ պատկերացած է հարմէդին գիրքը, մէջի կոյճան փոքրիկ շրջանակին մէջ չափին կորդը ցուցնող 10. թիւը, 31 հարմէդի գէմ նշանակուած փոքր Բ. կէտը և վերջապէս 6 դուրս ձգուած մասն ու ձեռաց չարժմանքները) :

Առանց մեթրին գիրքը փոխելու միշտ Ա. գծին երկայնութեան վրայ իջնելով կը նշանակենք ջրէ չափն, որ է ծածրակէն անախտ, և որոյ երկայնութիւնն էր 50 հարմէդ, սոյն թուոյն գէմ ուղղահայեաց կէտ մ'եւ կը նշանակենք, որ է փոքր գ :

օրինակ 18 րդ

Մեզրը կը վերցնենք և ուղղանկիւնն առնելով՝ փոքր բ կէտէն ուղղահայեաց մը կը բարձրացնենք, և այս գծին կը նշանակենք Գ. տառը, և թէ սոյն գիծը տղախ անուանենք Գ. գիծ, որ զգետտին անուիթ խորութեան հաւասարութիւնը յառաջ կը բերէ : (Տես ջրէ օրինակ, Գ. տախտակ) :

Նոյնպէս նաեւ փոքր գ ին կէտէն կը բուշենք Դ. գիծն՝ որ ջրէ չափին պահանջման համեմատ, անախտ չափ հաւասարութիւնը կ'որոշէ : (Տես ջրէ օրինակի)

Յետոյ չափուց ցուցակին ջրէ կէտ չափ նայելով՝ Ա. և Դ. գծերուն միացեալ կէտէն կ'ընկնենք և դարձեալ

Ա. գծին երկայնութեան իջեալով կը նշանակենք նոյն չափին թիւն, որ է անակուշտէն մինչև կոնքի հաւասարութիւն, և որոյ երկայնութիւնն է 16 հարմէգ. Ա.յո կէտէն ալ կը բարձրացնենք Ե գիծն որ կը ծառայէ չափին բուն նպատակին:

Դիտ. — Դիտելու արժանի է այս վերջին գծին համար ուղղանկեան պատկերացումն, որ Ա. գծին կարճութեան պատճառաւ հակառակ կողմը գրուած է:

Նաև, տեսլարդ է ըսել թէ որն է ուղղահայեացի մը բարձրացման ժամանակ, ուղղանկեան եզրերէն մին՝ միշտ պէտք է հալցոյի նախնական գծին ուղղութեան, որպէս զի ներկայանալի գծին ուղղութիւնը ճշգրտի:

Սա ևս դիտելու արժանի է թէ՛ գծերուն բուն անունը գլխադրելով նշանակուածներն են. իսկ փոքր դժբերով ցուցումները՝ կէտագրութեանց գոտակարգութիւնն է այսինքն մէկ գործողութիւնէն միւսն անցնելու նշանակէաներ, որոնցմով ուսանողաց պարզապէս թիւնն աւելի դիւրացուցած էրլանք:

օրինակ 19 I Գ.

Կառնենք ցուցակին 1-րդ չափն որ է ծածրակէն յետասկզման դասեփայր, և որոյ երկայնութիւնն է 38 հարմէգ, այս չափին վրայ կ'աւելնայ 2, ուստի երկուքն 38 ին վրայ դաւմարելով կ'աւելնանք 40 հարմէգ: Յետոյ մեզին վրայ 4-ը գտնելով կը գնենք Ա. և Գ. գծերուն միացեալ կէտին կեդրոնը, և մեզին Ա. գծին ուղղութեամբ պարզելով՝ ծայրը կը բարձրացնենք դէպի Բ գիծ, և այս-

պէս մէզին հասած գաղաթնակաւին կը նշանակենք, այսինքն Ա. գծին վրայ կը գնենք խաչանիշ մը որ է Կ կէտն: Այս կէտէն ալ կը բարձրացնենք Զ ուղղահայեացի՝ որ կ'անածուցի բարձրութիւնը կ'որոշէ: (Տես օրինակ 1-ը մէզին գործողութիւնը պատկերացած է:)

Գործեալ կը դիմենք չափուց ցուցակին և ըստ կարգին կ'աւելնենք նաև 4-րդ չափն՝ որ է ծածրակէն դասակ, և որոյ երկայնութիւնն էր 41 հարմէգ. կ'աւելցնենք երկու, որով կ'աւելնանք $41 + 2 = 43$:

Այն կարգադրութիւնը բերանացի կատարելէ վերջ, վերադառնալով նենք մէզին և ծայրը կը գնենք Ա. և Զ գծերուն միացեալ կէտին վրայ, ու Ա. գծին ուղղութեամբ կ'իջնենք և 43 հարմէգին դէմ կը նշանակենք կէտն: Այս կէտէն կը բարձրացնենք Է գիծն, որ դասակի հաւասարութիւնը կը ներկայանայ: (Տես Գ տախտակ 8-րդ օրինակ և ուշի օրինակին վրայ ալ ներկայացուած մէզին պատկերն ու չափին հաշիւը):

Արդ Ա. գծին ուղղահայեաց ըլլալով՝ առայժմ՝ աւելցնենք, ըստ չափերու կարգին՝ Գ, Դ, Ե, Զ և Է գծերն. իսկ ըստ գծերու կարգին ալ Բ, Զ, Դ, Դ, Է և Ե: Որոյ իւրաքանչիւրն՝ իրանադրեալին երկայնութեան վրայ մէկ մէկ գլխաւոր հաւասարութեանց ստորիճաններ յաւաք կը բերեն:

Այժմ Բ գծին վրայ երթալով պիտի որոշենք թիկան լայնութիւնը, բայց նախ չափը կարգադրելու համար. ցուցակին 3-րդ չափը կ'աւելնենք, որ է $18 + 2 = 20$: Այն թիւը մէզին վրայ գտնելով՝ կը գնենք 0 ին կամ

Ա և Բ գծերուն միացեալ կեդրոնին վրայ, և Բ գծին ուղղութեամբ մէջըին ծայրը կը պարզենք առաջ և որոյ գագաթին հասած աեղը կը նշանակենք է կէտը, ուրիշ պիտի քաշենք Ը գիծը, բայց որովհետեւ Ա գծին զուգահեռական է այս վերջինն առաջ աշխատութիւննիս գիտացնելու համար ույն Քրդ չափին մեծութիւնը կը փոխադրենք նաեւ Ա քն Ե ին վրայ և կամ (Է ին): Յետոյ ուղղանկիւնն իւրիւ քանակ ծառայեցնելով որոյ երկայն եղըը կուղղենք պահ մ'առաջ նշանակեալ է կէտին և այսպէս թիկան լայնութեան չափին համեմատ կը քաշենք Ը² գիծն, որ Բ գծէն կսկսի և հորիզոնապէս Եին վրայ կը վերջանայ միանգամայն զուգահեռական ընթացողով՝ Ա նախնական գծին. որով այս ալ կը վերջանայ թիկան լայնութեան գծին հաստատութեամբ: (Տես ճրտ և այն 19 օրինակներով ներկայացուած ն գծերուն յատկութիւնը):

օրինակ 20 րդ.

Այս օրինակին վերայ կը ներկայանայ պարզ գործողութիւն մ'որ Զ և Գ գծերու միջոցին մէջ պիտի գործադրենք:

Այսինքն Ա գծին վրայ Զ քն մինչև Գ գծին միջոցը կը չափենք և նոյն մեծութիւնն 3 հաւասար մասերու կը բաժնենք, արդ նորոյ միջոցին մեծութիւնն է 21 հարմէդ, արդ 21ը իրեք հաւասար մասերու բաժնելով կ'ունենաք եօթնական հարմէդ:

Եւ այն մէն մի 7 ի կէտին կը նշանակենք մէյ մէկ կէտ. որով կ'ունենակ 3 միջոց և երկու կէտ. որք են Ը և Թ. (Տես օրինակ):

Եւ այս երկու կէտէն ալ կը քաշենք Թ և Ժ գծերն որոյ առաջինը կը ներկայացնէ առանկիւնն և վերջինն ալ թիկանկիւնն. (Թէև ճրտ օրինակին վերայ Թ առաւ Ժ ի տեղ նշանակ. առած է, բայց գործողութիւնը նոյնն է այսինքն Զին առակ զանաւոր միջոց առանկիւն կը պայցնէ, Գին վերեւինն ալ թիկանկիւն):

Ահա այժմ ամբողջապէս տնեցանք յետամտին բաւար ուղղահայեաց ու հորիզոնական գծերն. Բայց հարկ է միանգամ մինչև ցարդ կատարած գործողութեանց ընթացքը բերանացի կրկնել:

Զոր օրինակ, Գ գիծը Վին չափն առաջ կը բերէ Դ գիծը 2րդ չափը, Ե գիծը 1րդ եւ Է չափը, Զ գիծը 4րդ չափը և Ը գիծը 3րդ չափը. իսկ Թ և Ժ գծերը՝ Զէն Գին միջոցը երեք հաւասար մասերու բաժնելով գտանք: Յետոյ գծերուն առանկները պարաինք մասնանիշ ցուցնել, ինչ շարքով որ կը գտնուին այսինքն՝ Ա և Ը գծերը հորիզոնական-զուգահեռական. Բ, Զ, Ժ, Թ, Գ, Է և Ե գծերն ալ ուղղահայեաց և զուգահեռական միմեանց:

Դիտ. — Գծերուն տնուները արտադրանքով ժամանակ պէտք չէ տալերը վրան մնայ. այսինքն առանց շտարեկու չափ առանկէն վերջ, միտեամ ալ լսկ գծերը ներկայացնել և արագութեամբ իւրաքանչիւրին առան բերանացի գիտնալու է:

ԽՄԱՅԳԻՐ. — Սիմոն Գաբումանեան

ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ. — Արամ Աղանեան

ՏՊԱԳՐԵԱԼ. ՀՐԱՄԱՆՍԻ ՄԵԱՐԻՅԻ